

FOLYÓIRAT SZEMLE

A JÖVŐ ÚTJAIN. Pedagógiai folyóirat. Az Új Nevelés Ligája támogatásával szerkesztik és kiadják Nemesné M. Márta és Balogh Mária. Megjelenik negyedévenként. Előfizetési ára egész évre 100.000 kor., pedagógusok részére 50.000 kor.

Ezen a címen Budapesten ez év elején egy új pedagógiai folyóirat indult meg. Az Új Nevelés Ligája kétévenként nemzetközi kongresszusokat rendez, angol, német és francia nyelven folyóiratokat ad ki. Hivatalos lapjai a svájci *Pour L'Ère-Nouvelle* (Genève), az angol *The Neu Era* (London) és a német *Das Werdende Zeitalter* (Berlin). Alapszabályai nincsenek. Aki alapelveit helyesli, a ligának tagjává válhat. Alapelvei: a modern pedagógia leghaladotabb gondolatai. Az új nevelés egész gondolkörének, minden munkájának és törekvésének középpontjában a gyermek áll. Arra törekszik, hogy a gyermek szellemi erejét megőrizze és fokozza. Ezért a nevelőnek bele kell magát élnie a gyermek egyéniségébe. Az új iskolának a gyermeklételekben megnyilatkozó minden érdeklődésnek eleget kell tennie. Berendezésének, tantervének e feladathoz kell igazodnia. Kormányzását az önfegyelmzett gyermekek végzik tanítóikkal. Önző verseny helyett a közöség szolgálatába álló munka szeretete uralkodik benne, melyben a gyermek együttesen nevelődnek. A gyermek emberi mivoltának tudata és megbecsülése alapján áll az új iskola. A liga célja, hogy az alapelvek minél intenzívebben bevezetessenek a már fennálló régi iskolákba s új iskolák ez elvek alapján minél nagyobb számban alapítassanak. További célja, hogy a különböző képzettségű és rangú tanítókat minél szorosabb együttműködésre bírja s a szülőket és tanítókat közelhozza egymáshoz.

Imelátjuk, hogy a folyóirat a modern

pedagógiai irányok és törekvések ismeretét és propagálását tűzte ki céljául. Ez iránynak Németországban és Amerikában nagyon sok híve van. Az iskola reformjának, újjáalakításának kérdése már a háboru előtt foglalkoztatta a haladás eszméi iránt fogékony pedagógusokat. A háboru és a forradalmak még inkább táplálták e törekvéseket, melyeknek sok értékes gondolata között a legértékesebb az, hogy minden részletkérdés felett uralkodó szempont a gyermeki lélek, melynek érdekében a gyermektanulmányt erősebb lendülettel és újabb s helyesebb módszerekkel folytatja a pszichológia.

A folyóirat minden száma zárt egység lesz, ami úgy értendő, hogy minden szám egy tárgykört szolgál. Az első szám az új nevelés szellemébe vezet be, a második az új iskolarendszereket és módszereket, a harmadik az egyéni, a negyedik a társadalmi nevelés kérdéseit fogja ismertetni. A második évfolyam négy száma középpontjában a kised, a gyermek, a serdülő és az ifju fog állani.

A folyóirat értékéről egy szám után nem tudunk ítéletet mondani. Tehát várjuk a következő számokat. Azt az érdemét azonban már most kiemelhetjük, hogy a köznevelés terén a nyugaton felvetődő legmodernebb eszmékkel és törekvésekkel ismerteti meg olvasóit s így érdeklődést kelt s forrongó, pezsgő, eleven életet teremt egy olyan területen, melyen a lelkek amúgy is kellenél hajlamosabbak a konzervatívizmusra.

Mi fájdalmasan gondolunk arra, hogy minő elérhetetlen távolságban vagyunk iskoláink szorongatott helyzetében s azokért való aggodalmaink közepette attól, hogy a nevelés kérdéseivel elméletileg foglalkozhassunk! Mikor jó el már az a boldog idő, mikor ilyen problémák tanulmányozásának gondatlanul átadhatjuk magunkat? Mikor jutnak már a magyar iskola létéért és jogaiért folyó

küzdelmek a béke és megnyugvás olyan állapotába, amely az iskola belső életével, a tanterv kiáltó észellenességével s az iskola és nevelés annyi más problémájával való nyugodt foglalkozást lehetővé teszi?

Dr. Gál Kelemen.

BUDAPESTI SZEMLE. Szerkeszti: *Voinovich Géza.* 1926. 1. (januári) szám. *Gróf Klebelsberg Kuno: Magyar kultúrpolitika a háború után. A berlini Friedrich Wilhelm Egyetem aulájában tartott beszéd.* Magyarország a centralizáció régi politikája helyett a kulturális decentralizáció útjára lépett. Ezért szükséges volt mind a négy régi egyetemét fenntartani. Viszont az Akadémia és más tudományos intézetek, múzeumok stb. egy testületben egyesítették (Gyűjteményegyetem), melynek személyzetét az állam fizeti ugyan, de tágkörű önkormányzati jogokkal van felruházva. A kulturális kapcsolat fokozására külföldön magyar tudományos (kutató) intézetek létesültek (Róma, Bécs, Dahlem). A középiskolák terén a humanista gimnázium és a reáliskola mellett új iskolatípus létesült: a reálgimnázium, központjában két modern nyelvvél és a latinnal. (A megoszlás ez: 26 humanisztikus gimnázium, 17 reáliskola, 71 reálgimnázium.) A leánygimnázium mellett pedig létesítették a latin nélküli leánygimnáziumot. A napskolát nyolc osztályúvá építik ki, melyet négyéves továbbképző tanfolyam egészít ki. — *Magvary Géza: A Magyar Tudományos Akadémia és a magyar jogtudomány.* — *Császár Elemér: Bayer József emlékezete.* A kiváló drámatörténész küzdelmes életének és tudományos munkásságának érdekes rajza. Három főművének (A nemzeti játékszín története, A magyar dráma története, Shakespeare drámái hazánkan) beható jellemzése. *A Magyar Shakespeare Társaság szerkesztése.* — *Bárány Gerő: Gondolatöredékek egy itáliai útról.* — *Balogh József: Klasszikus műveltségünk és a keresztény latinság.* A keresztény kultúra történeti egysége a mai gimnáziumi oktatásban az ókori klasszikusok olvasása révén csak hiányos megvilágításban részesül, a történeti szemléletet teljessé kell tenni a középkori latin irodalom főbb remekeinek bemutatásával. — *Radó Antal: Léway, a műfordító.* Léway műfordítóink sorában is a legdíszesebb helyet foglalja el. — *Vargha*

Gyula: A két testvér (költemény). — *Szász Béla: Arthur király halála* (Ó-angol ballada fordítása). — *Balogh Jenő: Gróf Széchenyi István összes munkái.* A Magyar Történelmi Társulat kiadásában a M. Tud. Akadémia hozzájárulásával 1925-ben újabb három Széchenyi-kötet jelent meg: 1. *Naplói-nak 1814—1819 novemberig terjedő része* Vizsota Gyula szerkesztésében és bevezetésével. 2. *A Kelet népe,* szerkesztette és bevezetéssel ellátta Ferenczi Zoltán. (Közli a Sz. művéhez fűződő vitákat is: Kosuth feleletét, Eötvös munkáját stb.) 3. *Széchenyi döblingi irodalmi hagyatékának III. köteté A Blick és kisebb döblingi iratok.* Szerkesztette és bevezetéssel ellátta Tolnai Vilmos. Vizsota bevezetése helyesbítésre szorul s nem készült elég ártértséssel. — *Vértes József: Újabb adatok gr. Széchenyi István első szerepléséről.* A bécsi állami levéltárnak *Privatbibliothek Seiner Majestät* (i. Ferenc) és a *Staatskonferenz* című aktacsoportok érdekes ismeretlen adalékai. — *Kenedy Géza: Szabadsághőseink itáliában.* Attilio Vigevano: *La legione ungherese in Italia* című, az olasz hadügyminisztérium kiadásában megjelent könyvének ismertetése. — k. I.: *Az erdélyi magyarság szellemi élete.* Dr. György Lajos *Pásztortűz-Almanachjának* méltatása s a belőle kialakult kép.

II (februári) szám. *Mitrovics Gyula: Gyulai Pál esztétikája* A szerző rendszerbe foglalva taglalta Gyulai Pál esztétikai nézeteit. Gyulai esztétikájának az irodalom a főforrása. Izlése a külföldi irodalmakon nemesedett, esztétikai szemléletéhez a távlatokat onnan vette, de egészében mégis a magyar irodalom talajából nőtt ki. „Az t a magaslátot, amelyet irodalmunk Széchenyivel, Vörösmartyval, Petőfivel, Arannyal és Keménnyel elért, a gyakorlati esztétikában egyenlő értékű congenialitással Gyulai képviseli. Ama kor költészete és a Gyulai esztétikája egymásnak legméltóbb kiegészítői.” — *Kaán Károly: Az erdők fenntartásának nemzetközi biztosítása.* A szerző az erdőpusztítások vezétes következményeinek kifejtése után bemutatja a *grenoblei* nemzetközi erdészeti kongresszus elé terjesztett megindokolt javaslatát az erdők fenntartásának nemzetközi biztosításáról, melyet a kongresszus a maga egészében el is fogadott. — *Császár Elemér: Bayer József emlékezete.* (Befejezés.) Bayer tudományos munkásságának jellemző

vonásai, élete 1890-től haláláig. — *Magyar Zoltán: A magyar tudomány nemzetközi helyzete.* Áttekint a tudományos élet külföldi mozgalmain, a tudáspolitikai legújabb törekvésein s ennek tanulságait alkalmazza a magyar tudományos életre. — *Csikiz Béla: Franciaország állami pénzügyei és Caillaux kibontakozási terve.* — *Kéky Lajos: Erdélyi elbeszélők.* Objektív kritikai szemle erősen föllendült erdélyi novellairódmunkáról. Kéky előtt *Berde Mária* látszik legtehetségesebbnek a két reprezentáns gyűjtemény (Benedek Elek: Erdélyi történetek; Kristóf György: Erdély lelke) írói közt, kinek *Haláltánc* című regényét (Budapest 1925) sok finomság és elmélyedő lélekrajz jellemzi. A *Vizen hold* c. kötet már visszaesés a regényhez képest mind zavaros történetével, mind keresett, újszerűséget hajszoló mondataival. — *Sebesi Samu* gondol ir, de témái elkopottak, kidolgozásuk nehézkes. — *Kovács Dezső:* reprezentáns rajza (Nagyasszony menni készül) „egyszerű eszközökkel csupa harmónia s édesen mosolygó humor.” „A szerző művelt melegszívű, tetszetős formaképzésű, egy-egy alakot pompásan megjelenítő, jóízű elbeszélő, de nagyon szegényes leleményű író.” „A szocialista eszmékkel való sajátos kacérkodás mellett sok melegség, lehgigadt, okos életbölcesség van történeteiben. Vonzadalmához az egyszerű lelkek állanak legközelebb s egy-egy meleg sugárral mélyre világít bennük”. Sipilusz hatása alatt írt humoreszkjeiben van ötlet és fordulatosság, de ma már kopottan hatnak s humorá ritkán zavartalan hatású. — *Makkai Sándor* a mai Erdély legtöbb oldalu írói egyénisége. Az *Élet fejedelme* nemes és szép koncepciójú mű, de a kivitelben nem elég sikerült. Novellisztikus formába öltöztetett prédikációk ezek az elbeszélések, van bennök elég anachronizmus, sok bennök a retorika, az emberek elvesznek az eszmék mögött. A *Megszólalnak a kövek* (Pásztortűz Könyvtár) nagyobb elbeszélői hivatásról tanuskodik, különösen a benne közölt három történeti elbeszélés. Úgy látszik, a történeti tárgyak földolgozása volna igazi tere Makkainak, mert a kötet többi dolgozata már kevésbé sikerült. — Az elbeszélők egy csoportja a székely föld szülőtte, költészete is a székely földben gyökerzik. „Közülök legjelentékenyebb hatással van Erdély magyarságára *Gyallay*

Domokos, kit Erdély tanítójául is szoktak emlegetni”. Történeti témákat is szívesen választ, de legszívesebben az erdélyi népeletből meríti tárgyait (Föld népe). Elbeszélései nem moralizálnak, hanem bennök a tanulság mintegy a gyönyörködtetés nyomán fakad. Jóízű, friss elbeszélő. Rövid történetei a beszélgetések során perdülnek le; bennök minden az eszmélettől szánt csattanó felé siet, ezt készíti elő, ezt festi alá. Az udvarhelyi népeletnek sok jellemzetes alakját és jelenetét mutatja be. Parasztjait idylli derűvel árasztja el; szegénységükben is könnyen áll tréfára a szájuk, mosolyra az ajkuk. — A többi székely írónal sokkal sötétebb és nyersebb az élet. *Balogh Endre* elbeszélése (Veronika négy kenyere) a szegénységnek valami mellbesujtóan reálisztikus rajzát adja, minden érzélgősség nélkül. Kis regénye (A fehér rügy) tehetségére valló, szép, gondos munka. Hőse egyéni tragédiája mögött az erdélyi magyarság tragédiája is élénk sötétlik. Egyik ismeretője szerint „az emberi nyomor örök legendájának erdélyi variációját ő tudja legjobban elbeszélni”. De ennek az életnek nemcsak letöréseit írja meg, hanem orvosságára is rámutat. Kisebb novelláiban is határozott törekvést látunk az összetűzőésekben vergődő lelkek gondos és elemző rajzára. Nála is van székely provincializmus, de nem a művészet rovására. — Túlteng a székely provincializmus, sőt legtöbbször tiszta kelmeiséggé válik a székely eredetieskedés *Nyirő Józsefnél* és *Tamási Aronnál.* *Nyirő* „nem elbeszélő tehetség, alig van igazi novella-témája”. Keresi a néprajzi érdekességeket. „Témái közt sok a sekélyes, és érdektelen s kidolgozása sok esetben még az érdeket is élvezhetetlenné teszi. Legvisszásabban érint erőlködő eredetieskedése, mely mellől hiányzik a kellő tehetség, tanultság és izlés”. Teletűzdeli elbeszéléseit tudákos, laposan értekezésszerű részletekkel, értelmetlen kifejezésekkel. — *Tamási Aron* kötet (Lélekindulás) „egyenletlen, kiforrotlan, fegyelmezetlen tehetség munkája, de van benne a sok salak közt valami figyelemreméltó öserő”. Ő is eredetieskedő, keresi az újszerű témákat, hajszolja az újszerű modort. A Székelyföld nála is a szegénység és nyomorúság világa. Hősei konok, szilaj emberek, a jóban gyengék, a bűnben nagyok. A tragikus összetűzőés rajzában valami szilaj erőt nyilatkoztat meg.

Nagy erővel és keserőséggel tükrözi a nagy világtrendület egy szenvedélyesen tragikus összeomlásban (Szász Tamás, a pogány). De sokszor szertelenségbe téved. Van benne sok kedves naivság, valami a népképzelet gyöngéden kedveskedő kifejezőmódjából, de lépten-nyomon kihoznák sodrunkból tudakoskodó részletei”. Kockáztatja a hatást „teljes egészében székely tájszólású nyelve is. Curiósumnak ez érdekes, de nem művészi”. Az írónak még sokat kell tanulni és fejlődni az önfegyelem és izlés útján. — *Pálffyné Gulácsy Irénnek* a gyűjteményekben bemutatott rajzai pompás nyelvi készségről tanuskodnak, de Tömörkény-utánzása nála már modorosságul hat — *Molter Károly: Barbár* c. novellájának tárgya jellemzetesen modern. *Hármas kis tükör* c. aprósága keresett formában kesernyés szatirját adja az erdélyi viszonyoknak. — *Kacsó Sándor* novellája (Megnőtt közöttünk a hegy) Möricz hatás alatt, de figyelemreméltó erővel mondja el egy székely paraszt tragédiáját. — Végeredményben a berlini antológiát egységesebbnek és sikerültebbnek tartja a budapestinél. Az erdélyi elbeszélőkről szóló szemlélését Kéky e szavakkal végzi: „Van közöttük több, komoly figyelmet érdemlő tehetség, van munkásságukban sok elismerésre méltó buzgóság és szép törekvés: de vannak fattyúhajtások is. Ezeket le kell nyesegetnie a lelkiismeretes kritikának. Útját kell állni annak, hogy tehetségtelen írók vagy a magyar kultúra éltető hagyományai iránt elleneséges törekvések a magyar kultúra megmentésének jelszava alatt egyesüljenek. Annál melegebb szeretettel kell támogatnia viszont azokat, kiknek munkásságát tehetség és magyarság összhangzatos ihlete sugallja”.

Cs. B.

KLINGSOR. Siebenbürgische Zeitschrift. Geleitet von Heinrich Zillich. Klingsor-Verlag, Kronstadt. 3. Jahr, 1926, 1—3. Heft.

Klingsor a középkori német monda híres varázslója, aki Erdélyben lakik és aki súlyos misztikumával új erőt önt az elernyedt, reményvesztett lelkekbe. Itt, a hét vár tövében, szimbólum, a jövő építője, a jelen tette rázója. A munkáját pedig ugyancsak komolyan veszi: jól felkészült lelkek gondolatainak pergő zárotüzében újraedzve emelkednek fel,

a törpékhez nem szól; érettség kell ide! Megszállott az őszinte hődolat, amikor ezeket a füzeteket végigolvastam: a szász nép elbirta a gondolatok súlyát, melyet e folyóirat keményléptű munkásai vállaira raktak; elbirta, mert a Klingsor 1024 áprilisában indult meg és azóta megszakítás nélkül teljesíti feladatát.

A gazdag tartalomban a kifejezetten szépirodalmi rész aránylag csekély. A lírai költemények — manapság nincs más költemény — a legmodernebb irányhoz tartoznak. A költők között az említett füzetekben Karl Forek, Hans Ludwig, Manfred Sturmann, Hermann Klöss, Rudolf Geist, Leo Schmidl, Otto Basil, Helmut Huchel nevét olvastuk. Művészetük a jövő művészete, ugyanazon irányé, melynek minálunk Ady Endre tört határozottan kijelölt utat.

A novellák közül ki kell emelnünk *Erwin Wittstock* „Ruhaszárító kötel és békepipa” című munkáját. A fiuk indiánosdíjának keretében oly biztos képet rajzol a szász faluról, hogy azt még a teljesen idegen is élénken el tudja képzelni. Kifejezéseinek sajátzerű fordulatai a halhatatlan Mark Twainre emlékeztetnek. — *Florian Seidl* rövidebb novellája komor hangulatú, tragikus eseményt örökít meg. *Manfred Sturmann* elbeszélése inkább rajz, a súlyos betegség gyötrelmeinek megrendítő biztosságú kifejezője.

A Klingsor erőssége azonban nem a szépirodalmi részben van. A német szellemnek csaknem kétszázévesztendő gondolata az, hogy népüket *nevelni kell*. Az esztétikai, öntudatos nevelésre Lessing óta minden nevesebb író nyújtott példát. A germán szellem kedveli az eszmék elméleti kifejtését. Ez a néhány füzet is számos értekezést tartalmaz, tele a legsúlyosabb gondolatokkal. Kifejtésükre itt alig lenne kellő tér, ezért csak azokkal foglalkozunk behatóban, melyek figyelmünket valamely oknál fogva inkább megragadták.

Heinrich Zillich „A romániai német színház kérdéséhez” szól hozzá. A cikkirő lényegbetekintő megállapításai nekünk is értékesek. Az ember az élet kétféle felfogását rejti magában. Az egyik a mindennapi életre vonatkozik: ez sokszor szürke, közönyös megunt; a másik rejtett éünk, mely a szép, a felemelő után vágyódik és örül, ha azt megörökítve látja. A színház ezt a nemesebb ént hazug táplálékkal csá-

bítja, az operettek üres mesterkéeltségé-
vei, a közönség pedig egy darab ideig
kap rajta. De csak egy darab ideig!
Az ember nemesebb énje vágyódik a
súlyosabb, tartalmasabb szellemi táplá-
lékra, szívesen veszi, ha a színházak
ilyent is nyújtanak. A színházak vezetői
pedig ne panaszkodjanak, ha könnyelmű
játéktervük mellett üres nézőtér előtt
kell fajsúlytalan darabjaikat előadniok.

Érdekes megállapításra jut *Erwin
Reisner* „*A nyelv varázsa*” című érte-
kezésében. A film és legújabbban a
rádió elterjedése az élő szó értékvesz-
tésének veszedelmével fenyeget. Mind
kettő önmagában ellenmondást rejtget,
mert a filmművész színdarabot játszik
közönség nélkül, a rádió előadója szó-
noklatot tart hallgatóság nélkül. Az élő
szó eddig is elég nagy veszedelembe
jutott azáltal, hogy a papír holt bás-
tyája mögé rejtették. Az újságíró poli-
tikai szónoklatot tart papíron, ez pedig
sohasem fog úgy hatni, mint az élő szó.
Szent Pál csak akkor írt levelet, ha
annak egészen különleges szükségét
látta, egyebekben pedig előszóval mon-
dotta el tanítását.

A mi közönségünk megszívlelésére
is érdemes az, amit *Otto Brattskoven*
„*Építőművészet és jelenkor*” című ér-
tekezésében mond. A közelmúlt és jelen
építészete a legművészietlenebb lehe-
tetlenségek és ellenmondások tömegét
tartalmazza. A ma építettői nagyobb-
szabású építkezéseknél történeti stílus,
kisebb, családi építkezéseknél pedig
„*mutató*” kivitelt követelnek. A törté-
neti stílus a legnagyobb ellenmondás.
Egyszerűen kifejezve: a gót stílus jó
volt a középkorban, a renaissance az
újkor elején, stb. Mindenik a maga
sajátos anyagával annak megfelelő for-
mák között dolgozott. Ha mai anyag-
gunkkal (vassal és betonnal) gót stílusú
épületet készítünk, akkor ellenmondunk
anyagunk természetének. A szerző szá-
vaihoz hozzátesszük még ezt: aki ma-
napság pl. templomot történeti stílus-
ban épít, az vétkes könnyelműséggel
elpazarolja a pénzt oly épületre, mely-
nek művésziatlansága előre teljesen
bizonyos. Aki, mint építető, meg akarja
örökíteni a nevét, ne engedjen mást
alkotni, mint *ami az anyag természete-
nek megfelel*. Itt a második pont!
Az utolsó évtizedekben hazug építő-
stílus terjedt el. Minthogy sajnálták a
pénzt nemesebb anyagra, azért a követ
betonnal, sőt silány bádoggal hamisi-

tották. A modern nagyvárosok siralmas
bérpalotái kellő példát nyújtanak. Mű-
vészi körökben hamar észrevették a
veszedelmet és — bár lassan — sike-
rült kiküzdeni az anyagszerűség elvét.
Ennek lényege pedig ez: a fa-fa, a
cement-cement, a vakolat-vakolat és
csak az legyen, semmi más.

Vonzó közlemény *Josef Marlin élet-
rajza*. A tehetséges költő 1824-ben
született és már 27 éves korában meg-
halt. Életrajza a 48 előtti időnek élénk
vázolása, önmagában bizonyíték arra,
hogy írójának valóban művészi tehet-
sége volt. Szinte csodálatos, hogy ennek
az írásnak hetven esztendeig kellett
hevernie, míg végre teljes közlése meg-
valósulhatott.

Dr. Hermann Haas „*Az operett mint
műalkotás*” című cikkében elismeri
ugyan az operett jogosultságát, de
súlyosan kifogásolja annak sablonos
szövegkészítését. Az operett ebben az
alakban elszakadt attól a műfajtól, mint
aminek igazán lennie kellene. Az ope-
rett a könnyű, népies zene művelésére
lenne hivatva, mai alakjában azonban
lélektelen művirág, elvont átlagzene,
melyet szövege még gyötrelmesebbé
tesz.

Ezzel még távolról sem merítettük ki
e három füzet gazdag anyagát. Érde-
mes cikkek pl. a következők: *Heinz
Döpp-Vorwald* „*Testgyakorlás és tánc*”,
Alfred Pomarius „*Filozófia és élet*” és
Erwin Reisner jeles ismertetése *Edgar
Dacqué* munkájáról; *Viktor Bickerich*
„*Waldemar von Bausnern*”-t, a jeles
zeneszerzőt mutatja be. *Dr. Paul
Honigsheim* cikke a német ifjúsági
mozgalomról és *Otto Folberth* szelle-
mes gondolatai is figyelemreméltók.

Minden füzetet élénk *szemle- és kri-
tikai* rovat zár be. Ez utóbbiban sehol
sem láttuk hangsúlyozva, hogy „kritika
kell ide, de erős, de kérlelhetetlen”,
ellenben annál erős-kérlelhetetlenebbül
megmondotta mindenki a maga véle-
ményét.

Ez a jeles folyóirat alkalmas arra,
hogy magyar közönségünkben is tar-
talmas gondolatokat hintsen el, s így
felhívom rá németül is értő értelmisé-
günk figyelmét. (Szerkesztősége: Brassó,
Flachszeile 31).

Dr. Rajka László.

REVUE DES ETUDES HONG-
ROISES ET FINNO-OUGRIENNES.
Deuxième Année No. 2—3.

E szép hivatású, kitünő folyóiratnak nemrég megjelent füzetéről a következőkben számolunk be; *Tronchon Henrik: Helvétius (Az elméről) egy magyar voltairánus megítélésében* c. tanulmánya galántai gr. Fekete János nyilatkozatait ismerteti Helvétiusnak a maga idejében sokat támadott művéről a magyar grófnak egy fiához írt kiadatlan levele alapján. — *Sauvageot Aurél: A magyarság eredete.* A szerző a múlt évfolyam I. számában kezdett hasonló című tanulmány befejezésül ismerteti a gróf Zichy István munkája körül keletkezett vitát. — *Eckhardt Sándor: „A társadalmi szerződés” Magyarországon.* Rousseau nevezetes művének első magyarországi fordításai, hatása a korabeli magyar jogtudományra, filozófiára s főként a „felvilágosodás” irodalmára. — *Melich János: Pozsony, Pressburg, Bratislava.* A szerző rámutat Chaluppecky és Weingart pozsonyi csehszlovák egyetemi tanárok súlyos tévedéseire Pozsony új nevét igazolni akaró cikkeikben. A *Bratislava* név sovínizmus terméke, melynek a történelemben semmi alapja sincs. — *Hómann Bálint: A magyarság eredetéről szóló újabb tanulmányok.* Összefoglaló ismertetése a kérdés nagyjelentőségű újabb irodalmának. — *Nagy József: A bölcsészet Magyarországon.* Rendszeres áttekintés a jelenkori magyar bölcsészeti irodalom jelentősebb alkotásain. — *A Notes et Documents* rovatot *Bergson* felhívása vezeti be a magyar tudományos intézetekhez a szellemi termékek kölcsönös kicserélése ügyében. — *Eckhardt Sándor: Ronsard dunai származása.* A kérdésre vonatkozó hipotézisek ismertetése után kifejti, hogy a 16. század e jeles francia költője lehetett aldunai származású, anélkül, hogy idegen (nem francia) eredetű lett volna (nevezetesen magyarországi, romániai, vagy bulgáriai francia telepesektől). — Említendők még e rovatból: *Birkás Géza: A magyarok említése a Roland-énekben.* *Weber Arthur: Barcsai Abraham két francia nyelvű költeménye.* *Rácز Lajos: Pierre de la Ramée logikája Magyarországon.* — *A Kritikai rovat*-ból megemlítjük Miskolczy Gyula és Pais Dezső vitáját Jorga Miklóssal; *Choisy Frank,* a genfi *Conservatoire*

populaire igazgatója alapos és kimerítő ismertetését *Bartók Béla* és *Kodály Zoltán* népdalgyűjteményéről. *Eisenmann Lajos: La Hongrie contemporaine* (Paris, 1921), bírálja Miskolczy Gyula; *Ruyssen Th: Les minorités nationales d'Europe et la Guerre mondiale* (Paris, 1924.) bírálja D. A.

Dr. Csűry Bálint.

A LEGUJABB FRANCIA IRODALOM HATÁSA KÜLFÖLDÖN. (*Nouvelles littéraires.*)

Franciaország többé-kevésbé mindig azt hitte magáról, hogy az esprit gaulois versenyen fölül áll a földtekén, ha tollról és papírról van szó. Ez annyit jelent, hogy Franciaország a maga legegényibb területének nézte a helikoni berkeket, ahol sok mindenki megfordul s időnkint tehetséges amatőrök is mutatkoznak, de azért a muzsák minden kegye övé marad, a csók az ő homlokát érintette, s a muzsák csókja nem vándordíj, amely országról-országra száll, már az csak ott marad az IIs de France népénél. Ez a felfogás külföldön is igen sok helyt meggyőződéssé csontosult s a legtöbb ország Páris felé néz nemcsak női kalapokért, hanem irodalmi modellekért is. Franciaország, amikor lehet, szereti is dokumentálni ezt aényt a világ előtt. Ennek a bizonyítéka az a körkérdés is, amelyet Eduard Ramond intézett a világ minden országához még 1924-ben. Lehet, hogy már idejét is multa beszélni erről, de talán mégsem érdektelen tudomást venni a feleletekről, mert igen sokszor tanulságosak és sok mindenről tájékoztatnak.

Ramond érdeklődése a következő pontok körül forgott: minő befolyása volt ott a mai francia irodalomnak? Növekvőben van-e ez a befolyás, vagy csökkenőben? Milyen területen mutatkozik: drámában, regényben, költészetben vagy esztétikában? Milyen iskola képviseli a francia szellemet? Mely francia írók a legkedveltebbek? Ramond minden országban egy egy tekintélyes írórt kért fel véleményadásra s aztán a *Nouvelles littéraires*-ben közölte a válaszokat. Ezek a feleletek nagyon relatív értékűek, mint minden emberi vélemény, és sokszor annyira szubjektívek, hogy Franciaországban égne meredtek miattuk a szemöldökök. És ez nagyon

természetes. Mert a kérdésnek vannak olyan részei, amelyekre csak ötletszerűleg lehet felelni. Ha pl. az a kérdés, hogy ki a legismertebb író? — mindenki a könyvkereskedésekhez fordul adatokért s akkor bizonyára kétségbejött megállapítások szűrődnek le eredményképen. Eszerint a kritérium szerint pl. Magyarországon a legismertebb német írók Goethe, Schiller és Courths Mahler, mert nincs könyvkiadás náluk nélkül. Ha ellenben azt kérdezik, hogy ki a legkedveltebb író, akkor mindenki a saját egyéni vékménye szerint nyilatkozik. Ilyenféle feleletek érkeztek a Nouvelles littéraires szerkesztőségébe is. De máskülönbben is érdekesek ezek a levelek. Mennyi hűség, elfojtott gúny, kapaszkodás, nagyképszerűség, felkínálkozás húzódik meg a sorokban! Dehát emberek vagyunk...

Kezdjük mindjárt a nagy ellenlábassal, Németországgal. *Keyserling* gróf felel elég elutasító gesztussal: nem lát semmi új lendületet a Rajna keleti részén. Ez annyit jelent, hogy ott nincs mit keresnie Franciaországnak. Némileg érthető ez a merevség *Keyserling* részéről. Hiszen *Keyserling* és társai nagyon is keletre mentek inspirációért. Ex oriente lux! A nyugati égbolt nekik nagyon sötét, ők onnan nem várnak világosságot. Sokkal megértőbb és igazságosabb *Ernst Robert Curtius* válasza. Szerinte a szellemi élet megindult, Németország érzi, hogy lépést kell tartania a francia irodalommal. *Keyserling*nek orientálistusa csökkendőben van, ami azt jelenti, hogy Németország átfordítja szemét a nyugati mezőkre. A háború előtt *A Gide*, *Romain Roland*, *P. Claudel*, *Charles-Louis Philippe*, *André Suanès*, *Charles Péguy*, *Francis Jammes* voltak Németországban a legkedveltebb francia írók. Ez a csoport aztán kibővült *Proust*, *Valéry*, *Duhamel*, *Barbusse*, *Rivière*, *Thibaudet*, *Larbaud* és *Carco* neveivel, de ez a névsor sem teljes. A nevek azonban nem hatást, vagy befolyást jelentenek, erről *Curtius* sem tud számot adni. Nagy magasztalással szól ugyan a francia szellemről, de tényleges hatására nem tud rámutatni. Szerinte a francia szellem gazdagabbnak látszik, mint meghatározásai, s legérezhetőbb ez a szellem ott, ahol francia, anélkül, hogy tudnák. Senkit sem említ azonban, akin a francia szellem legalább ilyen öntudatlan formájában is jelentkeznek. Meg kell jegyez-

nem, hogy az összes megkérdezettek közül *Curtius* látszik a legtájékozottabbnak a mai francia irodalomról s a legújabb francia írók értékéről.

Angliának *Shaw* a tolmácsolója. Kétségtelenül nagy név, de nem ilyen természetű kérdésekben. *Shaw* t. i. saját vallomása szerint nem olvas modern könyvet, vagy csak nagyon keveset, így hát irodalomtörténeti kérdésekben alig lehet illetékes és megbízható véleménye. Ez meg is látszik feleletein. Minden felelet egy-egy hideg zuhany: Angliában nincs semmi nyoma a francia hatásnak. Ezelőtt negyven évvel *Zola* befolyásolta *George Moore*-t, tíz évvel később *Anatole France* *A. B. Walkley*-t, azóta — semmi. Annyira semmi, hogy még az angliai francia ujságok is kétségbeesetten elamerikaiasodtak. A francia írók közül *Shaw* *Molière*-t olvassa, s úgy találja, hogy a mostani írók nem hasonlítanak hozzá, nagyon részletezők és internacionálisak. Némileg mérsékli *Shaw* lekicsinyléseit *Zangwill* válasza, mely szintén Angliából jön s egyben a zsidóság szimpátiájának hangadója. Szerinte az olyan írók, mint *Proust*, kezdenek csodálókat találni, s nincs francia író, akinek ne volnának legalább kis körben tisztelői. Azonban még *Zangwill* is azt hiszi, hogy a francia irodalom kezdi veszíteni befolyását, pedig csak sajnálni lehetne, ha Franciaország épen most szünnék meg világosságot terjeszteni, mikor legnagyobb szükség van a világosságra. *Zangwill* jótékony prieznicének hatását növeli a skót *Grieve* felelete, amely sok újat és meglepőt mond nekünk. *Grieve* és *James* a skót irodalom két nevezetese. *Grieve* az ultramodern törekvések harcosa, s a politikában egyik főembere a szeparatisták politikának, amely szabad skót államot akar. A francia befolyás attól függ, mondja *Grieve*, ha a franciák elismerik, hogy a skót irodalom különbözik az angoltól s nem Londont nézi irányadónak. Mi elkülönült nemzet lettünk önálló irodalommal. A fiatal írók minden erejüket megfeszítik, hogy megsemmisítsék a skót irodalomban az angol befolyást. Ez a nyilatkozat sok tekintetben új dolgokat mond nekünk. Eddig csak ír szeparatistáról tudtunk, de skót elszakadási törekvéseknek nem hallottuk híreit. És külön skót irodalomról nem beszéltek, mert a skót a tágabb értelemben vett angol nyelvnek egyik nyelvjárása. Most

azt látjuk, hogy már Angliában is megindult nyelvben, irodalomban, politikában egyaránt az az önállóságra való törekvés, amely annyi hullámot ver a kisebbségi országokban s úgy látszik egyáltalán nem akar Melo Franco asszimilációs törvényeihez igazodni.

Olaszországban sem nagyon érezhető a francia befolyás *Margharita G. Sarfatti* szerint, legfennebb a regényben, mert ott mindig a franciák fognak uralkodni a lelkeken. Lírában azonban nincs nyoma az idegen inspirációnak. Az olaszok csak saját szívükből olvasnak. A kritikusok és esztétikusok főleg olasz gondolkozókra támaszkodnak, s ha idegen hatásraól lehet szó, inkább az angoloké és németeké érezhető pl. Hegel. Hegel! — s a francia szemek csodálkozásra táglunak: c'est bien lointain!

Épen ilyenforma érzéseket kelt *Frances G. Gibbes* információja az Egyesült Államokból. Gibbes szerint a francia befolyás most sokkal erősebb, mint bármikor ezelőtt. Ami őt illeti, őt legjobban érdekelték Rostand, Romain Rolland és Anatole France. Erre De Bury azt jegyzi meg a Mercure de France-ban: ez lealázó ránk nézve... Bizonyára lealázó Franciaországra nézve, ha az Egyesült Államokban még csak Rostand-nál, Romain Rolland-nál és Anatole France-nál tartanak. Hiszen a triász legfiatalabb tagja: Romain Rolland is most ulti hatvanadik születésnapját. És még hozzáteszik: sohasem volt oly erős a francia befolyás, mint most! Hát ez sértheti ugyan a franciák hiúságát, de elvégre ismerni kell az amerikai irodalmi viszonyokat. Amerika puritánizmusa nem enged meg semmiféle szabad kirándulást erkölcsi téren. Bechhofer Roberts beszéli el *Literarische Wiedergeburt in Amerika* c. tudósításában (Europäische Revue 1925 dec. 11.), hogy James Brauch Cabell művét (Jurgén) az American Society for the Suppression of Vice (Bűn kiirtási társaság) ügyészség elé állította mint erkölctelent, mert még a — hálóinget is emlegethet benne. Ilyen körülmények közt lehet gondolni, hogy a könnyű francia hedonizmus aligha élhet meg a komoly amerikai levegőben. A klimatikus viszonyok még Canadában sem kedvezőbbek, pedig köztudomásu, hogy a kontinensen három gyarmatállama van a francia irodalomnak: Svájc, Belgium és Canada, ahol francia az irodalmi nyelv s ahol természetszerűen tartják a kapcsolatot az

anyairodalommal. De azért Canadában is a bostoni felfogás receptje szerint igazodnak az olvasnivalók. Olvasnak jó regényeket, tisztességes költészetet, orthodox egyházas történeteket. Bourget, Bazin, Bordeaux, Goyau, Mercier, Louis Bertrand forognak az olvasók kezében. A drámaírók közül Bernstein, Bataille, Coolus, Kistemaekers a gyakoribbak. A drámaírókat különben nem kultiválják, nincsenek is most kiváló drámai művek a francia irodalomban és a „színingazgatók mindenütt disznók, emberi szenvedélyek kizsákmányolói.” Bury ezt jegyzi meg reá: mi mindent nem tehet a vallási tirannizmus egy nép elbutítására.

Nem is emlitem Belgiumot és Svájcot külön, elég, ha tudomásul vesszük a referensek értesítését, hogy sohasem volt oly erős a francia befolyás, mint most.

Hasonló jelentést olvasunk Romániáról is, ahol *Bibesco* hercegnő szerint mérhetetlen a francia hatás és ez nő napról-napra a társadalom minden rétegében. Lehet, de azt hiszem, hogy épen az irodalomban, vagy legalább a költészetben csökkenés várható. Emil Riegler rövid beszámolója: Neue rumänische Lyrik (Europäische Revue 1925 jul.) legalább is azt mutatja, hogy vannak Reiner Rilke, Bodenstedt stb. tanítványok és vannak eredetiek, a nemzeti tradíciók folytatói is, s ez idővel eredetibb utakra vezethet.

Hasonlóképen nagy a francia irodalom befolyása Peruban. *Ventura Garcia Calderon* ír róla, aki érzései, kultúrája, művei alapján a francia írók közé számít. Peru a latin Amerika, mondja, íróink jobban ismerik Versailles-t, mint a hazai erdőket. Melyik iskola reprezentálja a francia hatást? Valamennyi. A legkisebb francia író is szívesen olvassák.

Még a távol keleten is megtaláljuk a francia szellem rezonánszait. Chinában pl. *Tsen-Tsuning* chinai tudós szerint különösen a regényben csodálják a francia szellemet s a franciákat nézik a modern regény mestereinek. Persiában a francia az első idegen nyelv, amelyet tanítanak. *Ali Nô-Rouze* újságíró és kritikus szerint az újságok már annyira tele vannak francia szavakkal és kifejezésekkel, hogy a nép nem is érti meg. Az intelligens közönség olvassa Voltaire-t, Rousseau-t, Dumas-t, Hugo-t, Zola-t, Maupassant-t, Loti-t, Anatole

France-t, Leblanc-t. Leraux-t. A modern francia irodalom azonban teljesen ismeretlen. Az örményeknél meg épen mély hatása látszik a francia irodalomnak a XIX sz.-ban. Így mondja ezt *Tschobanian*. Nehány író francia nyelven bocsátotta világáiggy szerzeményét. Épen most mutatkozott be két író francia nyelven, Párisban; Hovian költeményeit adta ki, Doriad pedig regényét. De már előttük Armen Ohanian két szép könyvet írt franciául.

Nem nyomozható ki a francia befolyás Lettoniában. Lettonia t. i. kezdetől fogva német befolyás és protekció alatt áll, csak 1910 óta kezdenek a francia írók is szóhoz jutni. An. France, Flaubert, Lotti, Verhaeren az ismertebbek. 1918 óta Lettonia független. Az írók válogatott csoportja csodálja a franciák világosságát és formaérzékét. Különösen azt bámulják, hogyan tudják a legkomolyabb dolgot is könnyű, derűs stílusban előadni. Jules Vecozols közlése.

Stefan Zweig szerint Ausztriában csökkenőben van a francia befolyás, de nem annyira az irodalomban, mint inkább a társadalomban. Irodalmi téren különösen a dráma érzeteti a francia hatást. Az a baj azonban, hogy nem Claudel s a komoly írók jutnak szóhoz, hanem a boulevard-ok hősei. A. France halála óta Romain Rollandnak van legnagyobb tekintélye. Proust, Duhamel még nincsenek eléggé elterjedve.

Mindenesetre nagyon érdekes, ahogyan a csehek látják a nagy mindenséget az ugorkafa árnyékából. Szerintük Franciaország és a világ — majdnem ugyanaz. Vagyis helyesebben: Franciaország és a világ ugyanaz lenne, ha nem volna Csehszlovákia is. Így Franciaország csak a világ fele. Érthető már most, hogy nagy a vágy a világ másik fele iránt, s nagyon szeretnék, ha Franciaország is megértené őket. Mert ők értik magukat — és csehek maradnak minden téren. Körülbelül ilyenformán értem *Richard Weiner* feleletét.

Záradéku egy kedves, naiv, igaz és őszinte választ, *Lagerlöf*-öt is megkérdezték Svédországra vonatkozólag. Ezt írta: bizonyos, hogy a francia irodalmat Svédországban is szeretik; ő azonban egész éven át — vidéken tartózkodik.

Rass Károly.

TERMÉSZETTUDOMÁNYISZEMLE.
A komoly és megbízható természettudományos folyóiratok legújabb tudósításai a következő igen érdekes természettudományi ujdonságok felsorakoztatását teszik lehetővé:

1. A világegyetemről alkotott fogalmainkat a tudomány legújabb állásának megfelelően alakítja az időnként felvetendő kérdés: *jelenleg melyik a legnagyobb, a legfényesebb és melyik a tőlünk legtávolabb eső csillag?*

Az eddig megfigyelt legnagyobb csillag az *O Ceti* vagy *Mira Ceti*, tehát egy *Mira* változó. Átmérőjét 1925 ben *Pease* tanár mérte meg a Michelson-féle interferométerrel s 416 millió km.-nek találta. Az *O Ceti* átmérője tehát csaknem a Mars-pálya átmérőjének felel meg, azaz ebben az óriás csillagban kényelmesen keringenének a *Merkur*, a *Vénus* és a *Földünk* a csillagtest központjába helyezett *Nap* körül. Az *O Ceti* az eddig ismert legnagyobb vörös óriás csillag, mivel az első mérés a *Michelson-féle interferométerrel* az α *Orionis* átmérőjéül csak 386 millió km-t eredményezett.

Az eddigi legfényesebb csillagra szintén 1925-ben *Shapley* bukkant rá a tőlünk százezer fényév távolságra fekvő megallanial felhő *N. G. C. 1910* nyílt csillaghalmazában. Neve: *S Doradus*. Ugyancsak változó csillag. Az *S Doradus 14 fényességi osztályal fényesebb mint a Nap*. Átmérője valamivel nagyobb, mint a *Föld* átmérője s *összszugárzása körülbelül hatszázezerszerese a Nap összszugárzásának*.

A tőlünk legtávolabb eső csillagot az *Andromeda* köd *Cepheidáknak* nevezett csillagai között kell keresnünk. Ezek különös viselkedésükkel elárulják tőlünk való távolságukat. S az eredmény? *A Cepheidák 950 ezer fényév* távolságra vannak tőlünk*. Ebből az is következik, hogy a világegyetem átmérője legalább 1 millió fényévre tehető.

2. „Legalább” 1 millió fényév a világ, egyetem átmérője — mondottuk, mert e kijelentésnél óvatosságnak kell lenni.

A legújabb *Hagen-Russel-féle kozmogonia* szerint ugyanis (V. ö. *Olasz*, *Világproblémák* 18—19. l.) a világegyetem a csillagászok rendelkezésére álló részét (*Tejút*) sötét ködtömegekből

* 1 fényév = 9 billió 460 milliárd 800 millió kilométer.

álló kozmikus képződmény (Ködút) veszi körül. Azaz nem tudjuk, nem tudhatjuk, mekkora a sötét ködtömegek-ből álló rész átmérője. Pedig ez a Ködút is a világegyetem egyik alkotórésze, akárcsak a Tejút.

A Hagen—Russel-féle kozmogonia, melynek előbb említett következtetéseit Hagen világhírű jezsuita pater (Róma, vatikáni csillagvizsgáló) és Ópik (Dorpat) sötét ködökön végzett megfigyelései támogatták, legújabbán erős válságon megy keresztül. Wirtz C. az Astronomische Nachrichten-ben, Shapley a Harvard College csillagvizsgálójának Circularjában saját megfigyeléseik alapján kétségbe vonják a sötét ködtömegek oly nagy mértékben való jelenlétét, mint ezt Hagen és Ópik feltételezik. Mindamellott felsorakoztatott anyaguk és érveik még *nem elegendők* a Hagen-Russel-féle elmélet megdöntésére s a jövő titka: vajjon Hagen és Ópik vagy Wirtz és Shapley lesznek-e győztesek a kétségtelenül nagyjelentőségű szellemcsatában.

3. Eiffel Gusztáv francia mérnök (1832—1923) a múlt század nyolcvanas éveiben hatalmas, 300 méter magas tornyot emelt a párisi Mars mezőn, mely a Föld legmagasabb építménye. Az Eiffel torony újabbán nagyjelentőségű rádióállomás is, mely épen magassága folytán rendkívül alkalmas a drótnélküli táviratozásra és távbeszélésre, különösen pedig a tudós és a kíváncsi külföld részére leadandó pontos idő-jelzések, rádióhírek stb. továbbítására.

A németek régi vágya teljesedett be 1925 őszén, midőn elkészült a köngis wusterhauseni Heneff-torony, az Eiffel-torony német vetélytársa.

Jelenlegi formájában mindössze 230 méter, azonban az idén 50 méterrel emelni fogják s így a rajta elhelyezett vaspoznával csaknem eléri majd az Eiffel-torony magasságát.

A Heneff-torony súlya mindössze egy tizedrésze az Eiffel-torony súlyának. Az előbbi hétszáz, az utóbbi hétezer tonna. Továbbá a német Heneff rendkívül kevés pénzbe került a francia Eiffelhez viszonyítva. Az Eiffel-torony költségeinek csak *hét százalékába*, bár a legmagasabb igényeket is kielégíti s az Eiffel-lel mindenben fölveszi a versenyt.

A Heneff-torony rádió-antenna hordozó s legfelső része maga az antenna; legértékesebb butordarabja a Berlin

mellett fekvő köngiswusterhauseni rádió nagyállomásnak, melyet a német tudomány, szorgalom és áldozatkészség szerény hadi rádióállomásból fejlesztett ki figyelemre méltó alkotássá.

4. Mint a *Pásztortűz*-ben már röviden jelezte, 1925 nagyjelentőségű eseményeket hozott a *relativitáselmélet* körüli harcok viselőinek.

a) Az általános relativitáselmélet szerint a *Nap* és a *csillagok szinképvonalai* a megfelelő földi fényforrás szinképvonalaihoz képest a *vörös vég felé eltolódva mutatkoznak*. „Ha e szinképvonalak eltolódása nem létezik, — mondotta maga Einstein, — az általános relativitás elve nem lenne fönn tartható”.

Egy ideig az összes idevágó megfigyelések negatív eredménnyel végződtek. Végre 1925 tavaszán Adams W. jeles csillagásznak a Sirius egyik kísérőjén a szinképvonalaknak a relativitáselmélettől megkívánt eltolódását *sikerült* megfigyelnie s ezzel az általános relativitáselméletet sokak előtt a szó szoros értelmében vett „elméleti” rangra emelnie.

b) Azonban 1925 nemcsak ilyen jó hírt, hanem rossz hírt is hozott a relativitáselmélet hívei részére.

Az elmúlt évben fejeződött be ugyanis a híres *Michelson-féle kísérlet megismétlése* a Mount-Wilson-en (Kalifornia), melynek eredményét a tudós világ feszült figyelemmel várta.

Tudvalevőleg a relativitáselmélet, mint pillérre, a Michelson-féle kísérlet *sikertelenségére* (negatív eredményére) épül, melyen a kísérlet eddigi megismétlései mitsem változtattak A legújabb, a Mount Wilson-en megejtett kísérlet azonban *sikerült*, bár Miller szerint minden hibaforrást kizártak. E föltűnést keltő, nem várt eredmény hírére többen, így *Silberstein* is a *Nature*-ben (1925.: 798 l.) bejelentették a relativitáselmélet kimulását. Viszont a relativitáselmélet hívei (Thirring Hans, Weber, Joos stb.) számtalan kifogást emelnek a Michelson-féle kísérlet legújabb megismétlése ellen; hivatkoznak a Michelson-féle kísérlet testvérkísérletének, a *Trouton* és *Noble*-féle kísérletnek az elmúlt ősszel, a Jungfrauhágon (3500 m.) történt megismétlésére, mely akárcsak az első, *nem sikerült*.

Valószínű, hogy az amerikai áldozatkészség (ha a kísérlet megismétlése a Mount Wilson-en nem történt kielégítő

módon) lehetővé tesz egy, a közeljövőben megejtendő mindenkép elfogadható megismétlést, hogy tudjuk már egyszer: *beszélhetünk-e komolyan a relativitáselméletéről?*

5. A mult év vége felé az Aletschleccseren (a Jungfrauahágó közelében) *Kolhörster* berlini természetbúvár kísérleti ballon-ok segítségével kimutatta, hogy légkörünk magasabb rétegeiben olyan sugarak találhatók, melyek áthatoló képessége minden más eddigi sugarakét meghaladja. Ezért a tudományos világ „X-en-túli sugarak”-nak nevezte el *Kolhörster* sugarait. A felfedezés nagy föltűnést keltett s a világhírű amerikai fizikus, *Millikan* is, a Pikes Peak-en kísérleteket végzett az „X-en-túli sugarak” létének és természetének földérítésére. *Millikan*, mint a *Proc. Of The Nat. Acad. of Sciences* hasábjain a mult hóban jelenti, mindenképen azonos eredményekre jutott, mint *Kolhörster*, így az „X-en-túli sugarak” létezésében nincs okunk kételkedni.

6. 1926 ban üli *Planck Max* berlini fizikus „kvantumelmélete” föállításának negyedszázados évfordulóját. *Planck* annak idején a tapasztalati úton nyert sugárzási képlet magyarázására állította föl elméletét, melynek lényege: *a sugárzó energia nem tetszésszerűen kis részekben, hanem csakis pontosan meghatározott mennyiségekben adható le illetve vehető fel.* Eleinte nagy ellenszenvvel fogadták elméletét, mely ma nagy hatással van egész fizikai világképünkre, amennyiben kitűnt, hogy jelentősége nem szorítkozik eredeti alkalmazási területére, hanem a fizika nagy részét uralja. A kvantumelmélet kiépítésében *Planck*-on kívül több jeles fizikus, így főleg *Bohr Niels* is részt vett. Ő volt az, aki a kvantumelmélet föltevéseit bevezette a modern atomfizikába, mely tetteivel természetesen nemcsak a modern atomfizikára, hanem a kvantumelméletre is termékenyítő hatással volt. A kvantumelmélet még nem befejezett s nem minden ellentmondást nélkülöző elmélet, mégis jelentőségét, jövőjét letagadni már nem lehet.

P. Olasz Péter S. J.

KORUNK. Havi szemle. Szerkeszti: *Dienes László. Kolozsvár, I. évf.*

I.szám. Ez év februárjában indult meg ez az új folyóirat, melyet azzal az érdeklődéssel vártunk, amely ma itt

minden írást és minden akaratot megillet. A szerkesztő beköszöntő cikke a problémává málott és a forradalmak fürgetegében megforgatott régi kort és a belőle formálódni kezdő új kor jelensegeit elemezgeti. Megállapítja, hogy a régi „társas együttélési formák (ezt csakis a család, a városok, falvak, államok eddigi formáira értjük) alkalmazatlanoknak bizonyultak az embernek emberhez való viszonyát kielégítően megoldani; a „régii hitek” (ezt csakis a jelenleg fönnlevő pozitív vallásokra, a katholicizmusra és protestantizmusra különböző ágaira érthetjük) olyanok, amelyekben ma már nem tudunk hinni.” Ez a két megállapítás rávilágít arra a szemle, amely a „Korunk”-at útnak indította. Ez a forradalom, a lélek forradalmának szelleme. *Dienes László* lelkében rombadőlt a „régii” világ és újat keres, amelyben nem az eddigi „társas együttélési formákban” és nem az eddigi vallásokban, „régii hitekben” él az ember. Ő tehát a lélek és a világ további forradalmait várja, mely halomba dönti az eddigi lelki és fizikai életformákat. Ezzel a forradalom tüzeiben égő lelki szemmel lát ő maga körül mindent és így nem veszi észre, hogy a világnak mai állapota nem az egészséges fejlődésnek egy foka, hanem beteges tünet, láz, amely föltartóztatja a világot egy darabig a fejlődésnek azon az útján, amelyet megjelölt neki az Isten. *Dienes László* erejét mérhetetlenül meghaladó feladatra vállalkozott, mikor „Európa mai papiros-egysége helyébe az európai lélek eleven alkotó egységének” születését akarja előmozdítani és megteremteni az „új európai kultúrát.” Az evangélium jóval előbb megkezdte már ezt és amint a kétezredes kereszténység története igazolja, annak a mélységes bölcsességgel teli krisztusi hitnek is hatalmas munkájába kerül a szabadakaratos ember lelkének megújítása.

A második cikk *Czakó Ambro* tollából való: *A kereszténység és a modern élet* címmel. — Értekezésének szelleme a pozitív keresztény erkölcsen és intézményes kereszténység ellen küzdök. Tagadja a „befejezett és kész erkölcs-tannak” lehetőségét és a ma létező keresztény egyháznak Jézusból való szándékosságát; ezek mellett hisz Jézus istenségében és az evangéliumnak Tőle való származásában. — *Dosztojevszki: Egy nevetséges ember álma* c. groteszk

elbeszélése a következő közlemény, telve gunyoros, kesernyős igazságokkal, a sötéten érző ember hangulatával: az élet értelmével és a halál gondolatával küzdő lélek képzelődéseivel. — *Dr. Elekes Miklós: Korunk neurozisa* címen cikkezik a mai kor idegbetegségéről. Határozottan jó megfigyelő, gondolkodó elme, bár a már lejárt és túlhaladott darwinista ember-fejlődésről vallott elvének, a kényszerű fejlődésnek állításával sok jó gondolata ellenmondásba kerül. — *Hamburg József: A cionizmus az emberiség mérlegén* címen igazolni törekszik az ismert zsidó nacionalizmus létjogosultságát, a nemzetközi zsidó szellemnek („a pacifizmus az emberiség szellemének”) új honteremtő munkájáról elmélkedik. — *Beder Sándor: Középeurópa gazdasági kérdését* fejtegeti, erős bírálat alá véve Benesnek a középdunai konföderáció ellen és a közép európai kereskedelmi szerződések mellett való állásfoglalását. — *Turnovsky Sándor* a belga proporcionális rendszer és a román választójogi javaslat között von ez utóbbi hátrányára érdekes párhuzamot.

A következő rovat „*Kultur-krónika*” címen „*Krishnamurtiról*, az új teozofista messiásról” szóló ismertetése, a „*Bordeauxi könnyező Madonna*” és a „*networki szadizmus*” kissé izléstelen beállítása, a „*cikk-piac*”, a szellemi összeműködés nemzetközi intézete, a pesti szabad vallástudományi előadásokról közlő rövid és irányzatos apróságokat a hivatást-hagyott Cz. A. tollából.

A *Szemle* rovat a szlovenszói kolcovei „*Új Lourdes*”-ot „*leplezi le*” Járszi Oszkár utánajárása alapján, majd a bolsevista új Oroszország közművelődési „*fejlődését*” vázolja — *Lucacsarszki* népbiztosnak igen rokonszenves jellemzésével — oly kedvező színben, hogy — ha *Sarolea* edinburghi egyetemista nárnak „*Szovjet oroszországi benyomásaim*” c. könyvének éppen *Lucacsarszki* működésére vonatkozó borzalmas adatait nem ismernők, könnyen felmelegednének a korántsem paradicsomország iránt. — Majd hallunk a „*zenizmus*”-ról (a japán buddhizmus egy formájáról), a kínai buddhizmus egy irodalmi termékéről: *Warg Jih hsiu* „*Írás a tiszta országról*”; *Bagdasar-nak* a történelemlről, mint exact tudományról, *Oppenheimernek* az „*állam és a bűn*” c. értekezéséről (a bűn fogalmának hallatlanul téves beállítása!); a japán-orosz

szövetség jövőjét elemezgeti; a nyárspolgár tükre (a nyárspolgári jellem és ezáltal a békében élő, forradalmi jelenségektől irtózó embereknek nevetségessé tétele); *Boëtie*-nek „*önkéntesszolgátság*”-ról szóló pamflettjéről szóló apróság; a szabad pályák válsága, az erdélyi sajtó megváltozott helyzete, a „*zensialitásmirigy*”-nek, mint a lángelmék műveit kiváltó forrásnak ismertetése dr. *Kohn Pál* előadása után és *Moll* állásfoglalása a szellemi termelésnek ilyen magyarázata ellen.

II. szám. Czákó a Kereszténység és a modern élet című folytatásos cikkében a kornak minden vallási eltévelyedését a katolicizmusból eredezteti: ami nem egyéb, mint a bürokknek és a dudvának rózsatorról való származtatása. Hangzatos, de sokszor-kicsépeelt mondasokat ereszt fel új lére, közben nyilvánvalóan hamis kijelentésekre ragadtatva magát, pl. „*A kereszténység képviselői nem sokat törődnek a művészettel*” (mintha renesszánszi pápáról, kölni és kassai dómokról, pécsi bazilikáról, kolozsvári Mátyás-templomról, római loggiákról, templomi freskóinkról, vallási zene-életünkről, katolikus oratóriumokról soha sem hallott volna.) A cikkirő, aki valaha maga is kath. pap volt, így fejezi be cikkét: „*Egészben-véve a papság szerepét akkor, midőn a kereszténység és a modern élet vonatkozásairól van szó, hátrányosnak ismertük fel.*” Később belátva kijelentésének meg nem alapozott voltát, elismeri, hogy a papságnak valamelyes formában való létezése szükséges. — *Kassák Lajos* a formákat szétrepereszto forradalom művészetének, a *futurizmusnak* létjogosultságáról értekezik *Az új művészet él* címmel. Bár sok érdekes gondolatot vet oda, meg nem tudja tagadni neomonista elveit; tetszetős kijelentésekbe öltözteti elveit (amelyek hasonlóképen forradalmiak) és a jövő művészetének oly homályos meghatározásával áll elő, hogy az olvasó lelke egy cseppet sem lesz okosabb attól. Ebből a meghatározatlan kaotikus fogalom nézőszögéből bírál le néha vállveregető jóakarattal minden szerintünk utólréhetetlenül fenséges eddigi művészetet. *Michel Angelo*, *Dante* csak járnitanuló gyermek a művészet terén: míg a kubista *Picasso* kifejlődött izmos férfi hozzájuk mérve. A széptől elválaszthatatlannak tartja a hasznosságot. Az emberiség lángelméitől alkotott „*esztétikai*

szépfogalmat egyetlen porcikájával sem kivánja, kimutatva ezzel anyagelvi gondolkodását. Tagadja a titokzatost, nem számolva azzal a határtalanul termékeny igazsággal, hogy minél intelligensebb az emberi lélek, annál határozottabban látja az Élet titokzatos-ságát és a művészetekben a realitásoknak ideáлизálódsát. — *Ligeti Ernő* „A demokrácia válságáról és a diktatúrákról” elmélkedik. Amit a katolikus Egyház fennállása óta tanít mindenféle viág-áramlattal szemben, hogy t. i. a *család* formájában mutatta meg az Isten, milyennek kell lennie az emberileg-lehető eszményi államformának: Ligeti is — bár nem ilyen határozott alakban — ugyanerre a következtetésre jut. *Atyai diktatura*, meleg szigor, a férfijellem kiválóságait tartalmazó kormányzat az állami élet boldogulásának kiapadhatatlan forrása. Hogy milyen rendszer, milyen gyakorlati élet alkalmas ilyen államfő nevelésére és államkormányzat kialakítására: arra nekünk könnyű a feleletünk — *Guidony* „Dizzy” izlésteleniségekkel és képtelenségekkel teli novellája az amerikai nábobnak „Szamár” örökségéről, nem nyeresége még a *Korunk*-nak sem. — A szemle-rovat érdekessége Tolsztojnak Romain Rolandhoz intézett levele, az Amerikai Plutokrácia, Pethő Sándor magyar publicisztának „Világostól Trianonig” c. mun-

kájáról szóló nem egészen elfogulatlan ismertetése és dr. György Lajos bibliografiájának méltatása.

E folyóirat, bár tetszetős formában és gazdag tartalommal jelent meg, nem hézagbetöltésre való. Különösen nem áll róla a beköszöntőnek az a kijelentése, hogy ez a szemle a különböző világnézetek találkozó helye. Hogy lenne az, amikor egységes világnézet áramlik minden sorából — mondjuk meg nyiltan: — a bolsevizmussal rokonszenvező oktobrista forradalmi szellem. Ismerjük is a szerkesztőnek ez irányu felfogását, amit a *Szabad Szó* egyik mult havi száma elég részletesen ismertetett. Ezzel mi nem foglalkozunk, csupán arra hívjuk fel a figyelmét, hogy az erdélyi magyarságnak jelenlegi kisebbségi helyzetében erre a forradalomra szító, lelket ködösítő, megnyugtató és irányító gondolatokat nem adó szellemre semmi szüksége nincs. Itt építő, a mi sajátos problémáinkkal törődő törekvések kel- lenek. Célját tévesztett és sorvadásra szánt minden írás, mely itt nálunk nem ebbe a célba kapcsolódik. A *Korunk* is, ha a megkezdett uton halad, csak rozsdá lesz a kultúránkon, dinamit a meggyőződéseink fala tövénél és a kereszténységet elmállasztó törekvés.

PK.